

רינונה של תורה

רעיונות ומאמרים לפרשת השבוע

מכת ארבה - המבוא והמפתח לסיפור יציאת מצרים לדורות

כתבה בפירוש אלא בדרך רמז. ברס, **בדעת זקנים מבעלי התוספות** (י, ה) כתבו, שגם למשה עצמו לא נתגלה שהמכה הבאה תהיה מכת ארבה, ולא נאמר לו אלא "בא אל פרעה וגוי, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים" וגוי. אלא שאם כן קשה מנין ידע משה לומר לפרעה על מכת ארבה, בשעה שלא נאמרה לו מכה זו במפורש. ופירשו, שמשה הבין זאת ממה שאמר לו השי"ת "ולמען תספר באזני בנך", **ודרך הוא לספר על מכת ארבה**, שהרי גם על הארבה שהיה בימי יואל נאמר "עליה לבניכם ספרו".

ולאור פירוש **הדעת זקנים** תגדל הערתנו דלעיל בכפלים: א. כי נמצא שאף הקב"ה מלכתחילה לא אמר בפירוש שזו תהיה מכת ארבה, אלא אמרה בדרך רמז ב"ולמען תספר". ב. ועוד, שמה שגרם למשה להבין שמכה זו תהיה מכה של ארבה הוא דוקא מכח ה"למען תספר", ודבר זה מלמדנו שאכן כפי שדייקנו לעיל, המושג של "סיפור" שייך הרבה יותר למכת ארבה מאשר בשאר המכות.

ומסתבר ששאר המכות אם לא היו נאמרות למשה בפירוש אלא ברמז של "למען תספר", לא היה משה משיג שהכוונה לאותה מכה, כי אין לה "סיפור" מיוחד יותר מסיפורה של כל מכה אחרת. ורק במכת ארבה היה פשוט למשה ש"למען תספר" היינו מכת ארבה ולא כל מכה אחרת. ועל פניו אין לדבר הבנה כלל, כי לכאורה האב מספר לבנו על מכת ארבה בדיוק כמו על שאר המכות, ומה פשרו של סיפורה המיוחד של מכה זו.

"ויסר מעלי רק את המות הזה" - ראשי תיבות

"טראה"

וב' **דרכים** מצינו ביישוב הדבר. **שבפירוש רבי יוסף בכור שור** (פס' ב') תירץ בשם **רבינו עובדיה מברטנורא**, שבאמת בארבה שייך סיפור דברים יותר משאר מכות, כיון שארבה רגיל לבא לעולם, וכשהבריות יראו את הארבה ויבהלו מפניו, יהיו שיאמרו להם שאין זה כמו הארבה שהביא הקב"ה על מצרים, ויתחילו לספר זה לזה על מעללי ה' במכת ארבה. ונמצא שסיפורו של הארבה שכיח לדורות יותר משאר המכות.

וכעין זה פירש **בגור אריה למהר"ל**, כי בעצם אם נתבונן נמצא שכל המכות שהיו במצרים אינן קיימות ומצויות בטבע לדורות, מלבד מכת ארבה שמצויה לבא. ולכן הבריות שישמעו

דבר פלא מצאנו בה במכת ארבה, כי לעומת שאר המכות שבהם סיפר הכתוב בפירוש אודות דברי ה' למשה על המכה העתידה לבא על מצרים [כמו במכת צפרדע שנאמר בה (שמות ז, כו-כז) "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה ואמרת אליו וגוי, ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים", וכן בשאר המכות], הרי שבמכה זו לא הוזכרו דברי ה' למשה אודותיה כלל, ולא נאמר אלא "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגוי, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בס" וגוי. ויש להבין מדוע לאמיתו של דבר לא נזכרה המכה בפירוש ונשתנתה בזה משאר המכות [וכבר הקשה כן הרמב"ן בפירושו].

זאת ועוד, כי לכשתבונן נמצא שעל אף שמצות סיפור יציאת מצרים מקיפה את כל המכות והמופתים שחולל ה' במצרים, מכל מקום הציווי על סיפור זה נזכר דוקא במכת ארבה, וכנאמר "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בס" וידעתם כי אני ה'". ומכך מוכח שאם ב"סיפור" עסקינו, הרי שמכת ארבה היא "הסיפור" בה' הידיעה של יציאת מצרים, עד שדוקא בה נכתב הציווי המוטל על כל אב לספר לבנו על אשר התעלל ה' במצרים. וצריכים אנו להבין מהו "סיפורה" המיוחד של מכת ארבה.

הערה זו מקבלת משנה תוקף לאור דברי חז"ל שעמדו על השאלה שבה פתחנו ודרשו (שמו"ר יג, ד. והביאם הרמב"ן כאן) "ולמען תספר באזני בנך- גילה הקב"ה למשה איזו מכה יביא עליהן, וכתבה משה ברמז- "ולמען תספר באזני בנך- זו מכת ארבה", כמו שנאמר (יואל א) עליה לבניכם ספרו". כלומר, שמשה רבינו נהג במכה זו שלא כבשאר המכות ולא כתב בפירוש את דברי ה' אליו אודות המכה, אלא רמזם ב"ולמען תספר באזני בנך".

ונמצא שלא רק שמצות סיפור יציאת מצרים הוזכרה רק במכת ארבה, אלא שכל עצמה של מכה זו לא הוזכרה בתורה אלא בצורה של סיפור- "ולמען תספר", וזה מעיד עוד יותר על ה"סיפור" המיוחד הטמון במכת ארבה שכל כולו אומר דרשני.

פחלקת הראשונים האם משה שמע מהגבורה

על מכת ארבה או שידעה בדרך רצו

ואמנם, דברים אלה הם על פי שיטת הרמב"ן (פס' א') שהקב"ה גילה למשה שהמכה הבאה תהיה מכת ארבה, אלא שמשה לא

על הנזקים שעשה הארבה במצרים עד שלא השאיר בה שום עשב, יתייראו שלא יבוא הארבה על שדותיהם, ויבהלו ויאמרו שח"ו לא תבוא מכת ארבה כפי שהיה במצרים. ונמצא שמכת ארבה נזכרת לדורות ולכן שייך בה סיפור יותר מכל מכה אחרת.

[וצריך לומר שאף שגם מכת דבר ישנה לדורות, מכל מקום החשש מהארבה הוא גדול יותר [ובפרט שמכת דבר היתה רק בבהמות ולא בבני אדם]. וסמך לכך אפשר למצוא בדברי השפתי **כהן** (שמות יג, יג), כי כידוע אמר פרעה למשה ואהרן במכת ארבה "העתירו לה' אלהיכם ויסר מעלי רק את המות הזה", שהם ראשי תיבות "**מראה**", כלומר שמרוב פחדו של פרעה מהארבה לא היה רוצה לראות אפילו את המראה שלהם [וכמובא במדרש שהיו מסמאות את עיני מצרים]. וכפי שאמרו **במסכת תענית** (כב, א) שאפילו אם נראה רק כנף אחד של ארבה מיד מתרעעים על כך מפני חומר המכה].

פרעה = ארבה, ודי לחכימא ברמיזא

ובפרדס יוסף (פס' ב) כתב רמז נפלא בשם **רבי שמשון מאוסטרופולי זצ"ל**, שכידוע באותיות בומ"ף מתחלפת ה' ל'פ', וכן באותיות אחה"ע האות א' מתחלפת ל'ע'. ואם נחליף במילה "**פרעה**" ב' במקום פ', וא' במקום ע', נתקבל המילה "**ארבה**". וזהו שנאמר "**בא אל פרעה**", כלומר שאם תכניס את אותיות "בא" ל"פרעה" במקום פ' וע', יצא שם המכה הבאה שהיא ארבה. וזהו שנאמר "למען שתי אותותי אלה בקרבך", דהיינו שאני אשים שתי אותיות אלה [ב' וא'] "בקרבך" דהיינו באותיות "פרעה". ונמצא שאף שמכת ארבה לא נאמרה בפירוש למשה, מכל מקום נרמזה לו, ודי לחכימא ברמיזא. עוד הביא שם מספר "**גליא רזא**", ש"בא" הוא ראשי תיבות "**במכת ארבה**", ובזה רמז הקב"ה למשה על מכת ארבה.

עד עצם היום הזה לא הזיק הארבה בתחומה

של ארץ מצרים

דרך נוספת בביאור ה"סיפור" המיוחד למכת ארבה תבאר לאור דברי **רבינו חננאל** שהביא **הרמב"ן** (פס' יד), שמאותה שעה שהעתיר משה לפני ה' להסיר את מכת הארבה ממצרים עד עצם היום הזה לא הזיק הארבה בתחומה של ארץ מצרים, ואף אם יהיה בארץ ישראל בסמוך לגבול מצרים ויכנס לשם מכל מקום לא יזיק ולא יאכל מאומה מיבול מצרים. וכתב עוד, כי כן רואים אנו שבמכת צפרדע שנאמר בה (לעיל ח, ה) "רק ביאור תשארנה", נשארו ביאור התנינים שהם ממין הצפרדע [ולדעת **הספורנו** ועוד, מכת צפרדע עצמה היתה מכה של תנינים], אבל בארבה שנאמר בו "לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים" הרי שלדורות לא הזיק במצרים אפילו ארבה בודד. וסיים, שעל זה נאמר (תהלים קה, ב) "שיחו בכל נפלאותיו".

ועל פי זה ביאר **הכלי יקר** (פס' א), שבכל המכות שהיו במצרים לא נשאר מהם שום רשע במצרים אחר שנסתיימה המכה, ואין בהם מה שיגרום לדורות שישאלו הבנים על מה זה ועל

מה זה, כי ארכו להם הימים ונשכח זכרם. אבל במכת הארבה נשאר רושם לדורות גם אחר הסרת המכה, כי במשך הדורות לא יזיק הארבה ואפילו במקצת במצרים אף שיחריב הרבה בארצות הסמוכות לה. ואז בודאי ישאלו הבנים על נס זה, מדוע הארבה אינו אוכל מיבול מצרים, ועקב כך יספר להם האב על מכת הארבה ועל תפילתו של משה בהסרת המכה, ועל ידי זה יבואו לספר אף בשאר הניסים והמופתים שעשה ה' במצרים.

ונמצא שמכת ארבה היא המבוא והמפתח לסיפור יציאת מצרים לדורות, ועל כן נתייחד ה"סיפור" למכה זו יותר מכל המכות. וזהו שסיים **רבינו חננאל** שעל מכה זו נאמר "שיחו בכל נפלאותיו", כי אין ספק שלכך השאיר הקב"ה את רושם הנס של מכת הארבה לדורות כדי שעל ידי זה יזכירו את יציאת מצרים ושיחו בכל נפלאותיו בכל דור ודור. **והכלי יקר** חתם פירוש זה באמרו "**ופירוש זה יקר ונכון מאד**".

העופות מצפצפים "ציף ציף" כי נמסרו להם

האותיות צ' פ'

ונחתום בחידוש נחמד על פי דברי **רבי צדוק הכהן בספר "פרי צדיק"** בפרשתנו (אות ב). כי הנה לעומת האדם שמדבר ומשוחח בכל כ"ב האותיות, הרי שבעלי החיים אינם משוחחים בכל האותיות, ולכל אחד מהם יש אות או אותיות מסוימות שהטביע בו הבורא לדבר בהם. כמו שהעופות מצפצפים "ציף ציף", כי נמסרו להם האותיות צ' פ', וכן התרנגול מקרקר באותיות ק' ר', וכן בכל מיני בעלי החיים.

וכתב שם, **שהאות המיוחדת לארבה היא האות ס'.** ועיין שם שביאר מדוע האות ס' מיוחדת בדוקא לארבה. ואמנם לדברינו במאמר זה שהדבר המיוחד לארבה הוא סיפור נפלאות ה', הרי שכה יאה וכה נאה לו האות ס' שהיא ראשית המילה "סיפור", ועוד שלדברי **רבינו חננאל** בחינת הארבה היא "שיחו בכל נפלאותיו", וכידוע ששי"ן שמאלית והאות ס' דבר אחד הם [ראה בעל הטורים בראשית ל, יד. וכן שמות כה, לא], ולכן הארבה קורא ומעורר בני האדם לספר ולשיח בנפלאות ה' בכל דור ודור.

מחברת האמריקאית: **אורית אילנית, אסתר יוסף** 3/10

© 153-89744220 08-9744220

רשתות מחשבות ורשתות מחשבות: rinuna@shtaygen.co.il

למלאק דעות ושיעורים נא ליצור קשר בהתאם

הצלחה ובריאות לאשר בן חנה

ועוזיאל בן שלמה

לע"נ ר' בנימין בן משה זצ"ל
ומרת סרח (שרה) בת רחמה ע"ה
ומרת צביה בת סרח ע"ה

לע"נ אהרן בן יחיא מעברי ז"ל
ומרת רחל בת סאלחה ע"ה
ומרת נאזיה בת תאג'ה ע"ה

להצלחת ר' יהודה דגגה ומש"י.
ולע"נ אבלין בת איבון ע"ה.
ומאור בן צביה ז"ל.

להצלחת
ר' יצחק ודייזי רבקה קקון וילדיהם.
ולרפואת ברוך בן אליס הי"ו.